

8-ТАҚЫРЫП. Халықаралық сауда тәжірибесіндегі халықаралық есеп- айырысулар және сақтандыру

Дәріс жоспары (2сағат)

1 сабақ

1.Халықаралық есеп-айырысулар және олардың формалары.

2.Сыртқы сауда шарттарының қаржылық жағдайлары.

- **Халықаралық есеп айырысу, халықаралық есептесу** - әр түрлі елдер мен фирмалардың өкілдері арасындағы есеп айырысу.

- Халықаралық есеп айырысу да тәжірибеде қалыптасқан, ұлттық заңдармен, халықаралық құжаттармен, ережелермен және ғұрыптармен тиянақталған, төлем шарттары мен тәртібі, сондай ақ оларды жүзеге асыру жөніндегі күнделікті банк операциялары қамтылады.

- **Халықаралық есеп айырысу валюталық және несиелік операциялармен, сыртқы саудамен, несиемен, инвестициямен, жолаушылар мен жүктерді тасымалдаумен, техникалық көмекпен, сақтандырумен, байланыс қызметтерімен, сондай-ақ өкілдіктер мен делегацияларды ұстаумен, туризммен, тағы басқа өзара байланысты.**

- Есеп айырысу негізінен қолма-қол ақшасыз, төлем құралдарын бір шоттан екінші шотқа аудару түрінде жүргізіледі.
- Ол үшін шетел банктерімен корреспонденттік келісімдер арқылы корреспонденттік шоттар ашады: **ЛОРО** (шетел банктердің ұлттық банктерде) және **НОСТРО** (осы банктің шетел банкте ашқан шоты).

Халықаралық есеп айырысудың бір ерекшелігі ұлттық валюталар өз елінен тыс заңды төлем құралы бола алмайтындықтан жалпы барлық мемлекеттерге бірдей заңды төлем құралының жоқтығы.

Сондықтан халықаралық есеп айырысуда девиз пайдаланады.

- **Девиз** - халықаралық есеп айырысуда әр түрлі төлем құралдарының өкілі ретінде пайдаланатын шетелдік валютадан тұратын төлем құралдары.
- **Оларға** векселдер, чектер, аударымдар, банктік карточкалар, аккредитивтер, төлем бұйрықтары және т.б. жатады.

- Халықаралық есеп айырысу формалары болып инкассо, аккредитивтер, ашық шот арқылы, аванс төлемі, вексель, чек, банктік карточкалар табылады.

- **Инкассо формасы** — банктік шот иесінің тапсыруы бойынша оның импорттарға арттырылған жүктері (тауарлары), жасаған қызметтері үшін төлемдерді құжаттар арқылы алып, экспортер шотына қабылдайтын банк операциялары.

- **Аккредитивті форма** - банктің өзінің клиентінің өтініші бойынша құжатты (аккредитивті) үшінші тұлғаға (бенефициарға) төлеу міндеттемесі. Аккредитив инкассо формасына қарағанда төлемнің уақытында өтуіне кепілдік береді.

- **Ашық шот арқылы** - экспорттер мен импорттердің арасында тығыз байланыс болғанда, тауарлар тұрақты арттырылып отырғанда импорттердің мерзімді уақытта осы шот арқылы алынатын кредит арқылы төлем жасап есеп айырысуы. Мұндай есеп айырысу импорттер үшін өте тиімді.

- **Аванстық төлем** - тауардың төлемін импортер алдын ала аванс төлеу арқылы өткізуі. Бұл экспортер үшін тиімді, сенімді кепілдік беретін форма. Әлемдік тәжірибеде мұндай жолмен 10%-тен 40%-ке дейін келісімдер жүргізіледі.

- Вексель, чектер, банкілік карточкалар арқылы есеп айырысу халықаралық есеп айырысуда жәй және аударымдық вексельдер пайдаланылады. Вексельді импортер болмаса банк төлейді.

- **Пошталық аударымдар** - бір банктің шетелдегі екінші банкке жіберген жазбаша төлем бұйрығы (платежное поручение), онда көрсетілген соманы импортердің шотынан алып (бенефициарға) аударуын өтінеді.

- **Телеграфтық аударымда төлем бұйрықтарын жіберуде пошталық аударымдар сияқты жүреді, бірақ оның нұсқаулары телеграфпен болмаса телекспен жіберіледі, сондықтан да жылдам, бірақ төрлеушіге қымбатқа түседі.**

- Әлемдік саудада коммерциялық несие кеңінен қолданылады. Ол тауарлы нарықтардағы бәсекелік күрестің маңызды шарттарының бірі болып табылады. Коммерциялық несие екі формада ұсынылады: вексельдік және ашық шот бойынша.

- *Ашық шот бойынша несие.* Келісім-шартта және шоттарда несие шарттары келісіледі — негізгі қарыз сомасы, пайыздар, төлемнің жалпы сомасы, төлемді өтеу мерзімі мен графигі. Төлем мерзімі келген кезде иносатып алушы банкі міндеттеме сомасы мен экспортерлерге қандай да бір құжаттарды ұсынусыз кредитор банкіне тиісті пайыздарды аударады.

- **Вексельдік несие.** Міндеттеме мерзімдік траттамен рәсімделеді (аударма векселі). Экспортер, тауарды тиеп болысымен, импортерге мерзімдік траттаны жазып, оны тауар өткізуші құжаттармен бірге өз банкіне жібереді.

- Тәртіп бойынша, несиелемен мәміле құнының 70—90% жабылады, ал қалған бөлігін шартта көрсетілген мерзімде импортермен қолма-қол түрде төленеді.
- Мәміленің қаржылық шарттары келесілерді қамтамасыз етеді:
- а)экспорттан валюталық түсімнің неғұрлым жылдам түсуін;

- б) есеп-айырысулар бойынша шығындардың төмендеуі;
- в) тауарлар импорты бойынша контрагенттердің міндеттемелерді нақты орындауы;
- г) валюталық қаражаттар айналымын жылдамдату;
- д) иноәріптесті негізделмеген несиелеуді жою.

- *Құжаттық инкассо* — экспортердің тауар үшін төлемді кейіннен аудару барысында импортерден төлемді алу туралы банкке тапсырысы.
- Инкассо бойынша есеп-айырысулар 1978 жылы Халықаралық сауда палаласымен қабылданған «Инкассо бойынша унификацияланған ережелерге» сәйкес жүзеге асырылады

- Шет елдердің фирмаларымен ұйымдар және кәсіпорындардың **есеп-айырысуларының қаржылық шарттары** сыртқы саудада айтарлықтай маңызды фактор болып табылады.
- Аталмыш шарттар тауарларды сатып алушы және сатушы арасында келісіліп, сауда мәмілелерінде бекітіледі.

- Мәмілелердің қандай да бір қаржылық шарттарын таңдау бірқатар жағдайлардан тәуелді болады:
- а) қандай да бір әлемдік тауар нарығындағы конъюнктура жағдайынан, себебі қандай да бір тауарға деген сұраныс пен ұсыныс тауарлар нарығындағы сатушы (экспортер) мен сатып алушы (импортер) бағдарын анықтайды;

- б) жекелеген тауарларды сатып алу-сату шарты мен дәстүрлерінен (кемелер, қымбат тұратын машиналар мен құрал-жабдықтар несиесімен сатылады).
- в) халықаралық валюталық және қаржылық құқықтың әрекет етуші нормаларынан, сондай-ақ ұлттық валюталық және қаржылық заңнама нормаларынан;

- г) үкіметаралық келісімдердегі келісуші елдердің валюта-қаржылық өзара қатынастарын анықтайтын ережелердің болуынан;
- д) шетел әріптесінің валюта-қаржылық жағдайынан, оның іскерлік мәртебесінен;
- е) келісуші елдер арасындағы жеке шарттардан, келіссөздер өткізу барысында өзара қатынастар климатынан, сондай-ақ өзге моральды-психологиялық факторлардан.

- Есеп-айырысулардың қаржылық шарттары мыналарды қарастырады:
- -Есеп-айырысу шарттары.
- -Есеп-айырысу формалары.
- -Есеп-айырысуларда қолданылатын төлем құралдары (вексель, аударым векселі, чек).
- -Мәміле шарттарын орындамағаны үшін келісуші тараптардың қаржылық жауапкершілігін қарастыратын шаралар (конвенционалды айыппұл).